

Három kispróza

A TARISZNYA

Tűzbe jött a falu. Engedélyt kaptak a gazdák erdőgyérítésre és a kiszáradt fák, letörött ágak összegyűjtésére.

– Nagytakarítást végezhetnek Macskalikban – mondta az erdész –, de élő fához hozzá ne nyúljanak, börtön jár annak, aki egyet is kivág.

A havas aljában volt ez a Macskalik, onnan kapaszkodott fel az erdő olyan magasságba, ahol már a fenyő az úr. De itt, Macskalikban még vegyült a bükk és a gertyán a cserével, juharral, nyírrel. Ezerszínű perzsaszőnyeg.

Fontosabb a tűzifa, mint a kenyér – mondogatták az öregek –, senki nem érné meg a tavaszt, ha nem tudnának bedurrantani az asszonyok az ércályhákba. A Don kanyarban sincs csattogóbb hideg, mint itt, a Hargita töviben, ők tudják, voltak ott, megtapasztalták. Ölben kell kivinni a kutyát ugatni, akkora havak hullnak február tájékán.

Két fényes szőrű lova volt Kozma Vilmosnak, meg egy nagycsontú felesége s egy héthónapos leánykája. Az asszonnyal nem sokat törődött, végezze csak a dolgát a házban s a ház körül, de Mancikát, a kicsit nagyon szerette. Ha bejött a lovaitól, fölkapta az ölébe, babusgatta, becézte, s nagyokat cuppogtatott a szájával, pittyegtetett az ujjáival. Darabos, medvemozgású ember volt Vilmos, nem állt jól neki ez a csucsujgatás, a leányka is húzódozott, mert a posztógúnya átvette a ganyé, a juhok, a lovak szagát, s a hetűs szakáll, a torzonborz bajusz szúrta a puha arcát. Látta ezt Giza, az amazon termetű feleség, de nem volt bátorsága szólni, mert ha valamiért dühbe gurult az ura, vagy ha ivott, szedte le az Atyaúristent az égből.

Szépen szedegetett már az ételekből Mancika, ezért csak reggel s este szoptatta az anyja, készült is, hogy végleg elválasztja.

Kapkodva készültek az erdőre. Vilmos friss szénával töltötte meg a szekér derekát, legyen, mit ropogtassanak a lovak, amíg ők gyűjtik a fát, Giza kenyeret, túrót, szalonnát, hagymát pakolt a takaróruhába, s egy fél liter rozspálinkát. November eleje van, kell ilyenkor az erdőn a lélekmelegítő.

Jött velük a fél falu falu. Szekérkaraván kaptatott föl a meredélyeken, s amikor megérkeztek az erdész által kijelölt domboldalba, szétszéledtek. Mintha csak tábornok irányította volna őket, csatárláncban fogták át a hatalmas területet, másképpen nem gyűlt volna össze mindenkinek a terű fa.

Köröskörül végtelen erdőrengeteg.

Vilmos kifogta a lovakat a tetőn, a szekérlajtójához kötötte azokat, s ők indultak volna összeszedni a lehullott, száraz csapokat, de ott volt a leányka. Mit csináljanak vele? Dolgozni mégsem lehet úgy, hogy az ember karján ül a csöppség.

– Beleállítjuk a tarisznyába – mondta Vilmos –, s felakasztjuk jó magasan egy ágra, nehogy baja essék, amíg mi a rengeteget járjuk.

Giza most sem mert szólni, kihúzta az ülés alól a csíkos tarisznyát, amibe gombát szeretett volna szedni, az ura beleállította Mancikát, keresett a szélen, kődobásnyira a szekértől egy magas juhart, s annak az ágára fölakasztotta.

Lázasan kezdtek dolgozni. Vilmos kampót hozott, azt egy hosszú rúdra szerelte, magasba nyúlkált, tördelte le a hatalmas bükkfák száraz ágait. Az erdei fűz rövid életű, lábán szárad, azokat harcsafűrészsel vágják ki, nyúlt meg a nyakuk, úgy dolgoztak. Szerencsére bírta az asszony, bármelyik férfival fölvette volna a versenyt. Vilmos az ujjasa belső zsebéből, elő-előhúzta a pálinkát, anélkül nem erdőlés az erdőlés, s mindketten kortyintottak.

Ami fa összegyűlt, azt behúzták az aljba, onnan vezetett a legjobb szekérút a falu felé.

Kezdetben még hallották a leányka gügyögését, mórrikálását, de benn a sűrűben már csak ágak reccsenése, fejszék csattogása s egy-egy őzbak horkantása jutott el a fülükhöz. Bízta abban, hogy a leányka elalszik.

Lejtett a domboldal, mind mélyebbre, mélyebbre haladtak, s estefelé, amikor már úgy gondolták, megvan a terű fa, kiment Vilmos az élre, befogta a lovakat, s leeregült velük a vajt úton. Farukon csúsztak a lovak, olyan meredek volt az a hely.

Akkor már többen indultak hazafelé, a napi elemózsia maradékát a magasra rakott fa tetején ették meg, a pálinkából is ott húztak nagyokat. A lovak ismerték az utat, irányítás nélkül hazataláltak.

Otthon még bejött a sógor és az egyik unokatestvér, Gizának sem hagytak békét, neki is húzni kellett a pálinkásüvegből. Éjfél előtt enni vetett Vilmos a lovaknak, azok éjszaka is esznek, s a fáradságtól, a pálinkamámortól elszédülve dőltek ágyba.

Vágni lehetett volna a hagymaszagot, a túróbűzt.

Vilmos már horkolni kezdett, amikor a felesége felsikoltott:

– Úristen! A leányka! Mancsi!

Felültek. Mint két sóbálvány, meredtek a semmibe. Telehold volt, fény derengett a szobában, kísértetjárásra éppen alkalmas idő. Éjféltajt lehetett.

Eszeveszetten tépték magukra a gúnyát, húzták fel a bakancsot. Vilmos meggyújtotta az istállólámpát, befogta a lovakat, s elindultak a kisebbik, a löcsös szekérrel.

A korbácsot otthon hagyta, nyers husángot ragadott föl a favágóról, azzal verte a lovak oldalát. Imbolygott Giza kezében a viharlámpa, himbálózott a szekér a rossz úton, fájdalmasan nyerítettek a lovak, forró pára omlott a kitágult orrlyukakból, habos izzadság szakadt le a hátukról.

Tiszta volt az ég, csillagok milliárdjai nézték közömbösen az eszeveszett rohánást.

Mikor megérkeztek a reggeli szálláshelyükre, megálltak, hallgatóztak. Néma volt az erdő, néma a völgy, még szellő sem himbálta a hulló leveleket.

Rohantak a juharcához. Béla leakasztotta a tarisznyát, s Giza a leányka arcába világított az istállólámpával.

Violakék színű volt az arc. Halottnak látszott a gyermek.

Az apja a hóna alá nyúlt, kiemelte a tarisznyából, s átadta az anyjának. Félretörtorgott a juharfától, s hányt.

Giza rázni kezdte, súrolta a nyakát, fejét, arcát. Hallotta a régi bábaasszonyoktól, hogy levegőt kell fújni a szájába annak, aki elájult, aki halálán van. Ezt csinálta.

Nem moccant.

Kigombolta a blúzát, a két hatalmas melle közé szorította a leányka arcát, s megpróbálta a szájába erőltetni a mellbimbót.

Attól sem mozdult meg az élet a leánykában.

Hívta az urát. Mondta neki, szopjon ő, szívjon egy szájjal a csecsből, s azt pumpálja bele a csöpp szájába.

Ezt gyakorolták egy darabig. Gizát kirázta a hideg, szúrta a szakáll, a bajusz, a hánys szagától undorodott, de egy idő után mintha moccant volna a leányka.

Az erőszakkal bepréselt tej a szuszogójába mehetett, mert felköhögött, aztán sírni kezdett.

Rekedt, torz hangon sírt, az egész napos bömbölés tönkretette a hangszálait.

Nagyot sóhajtott az ősrendeteg. A gyorsvizű patakok, a borongó völgyek, a bugygyanó források, a híves patakok visszafogadták az örök hazába elindult leánygyermeket.

LUCA SZÉKE

Nyár elején bénult le az öregasszony mindkét lába. Ez azért volt baj a családtagoknak, mert reggeltől estig a mezőn dolgoztak, jó messzi a falutól, nem tudták úgy gondozni az anyát, a nagymamát, ahogy megérdemelte volna. Amíg talpon volt, dolgos két keze soha nem állt meg, még éjszaka is szőtt, font, foltozott, téstát dagasztott, tehenet kúralt, malacot, tyúkot etetett.

De hát mindennek vége szakad egyszer.

Azt mondták az orvosok, érszűkület, le kell vágni a bal lábát, de Mancini nem egyezett belé. Neki már nincs sok hátra, a végét ép testtel akarja megérni. Hogy álljon ő fél lábbal Szent Péter elé? Nagyon vallásos volt.

Következett a rozsaratás. Embermagasságú rozsok nőttek arrafelé, a hűvös éghajlatot szereti ez a gabona. Amikor a kalászfekék kékes-zöld színe sárgás-fehérre váltott, nekiláttak. Ki sarlóval, ki kaszával.

– Nincs amit csináljunk, édesanyám, muszáj ráültesük kendet a Luca székre – mondta Kati, a lánya – Ha az ágyban hagyjuk, összecsinálja magát, s csupa seb lesz az alteste.

Régi találmány volt a Luca széke. Ott, arrafelé azt a hosszúlábú, magas karszéket hívták így, amelyiknek a közepét körfűrészsel kivágták, olyan lett, mint a közönséges klozet. Alája berakták a bilit, így el tudta végezni a dolgát a magatehetetlen beteg.

Nem örült Mancini a Luca széknek. Szégyellte. Nagyon szemérmes természetű volt, még a karját sem látta könyökön felül soha senki idegen. Ki nem állhatta a nevét sem, ő a keresztségben a szép Mária Magdolna nevet kapta, de hát... Milyen a falu? Mancini. Mintha még mindig süldőlánny lenne! Annak való a Mancini, nem öregasszonynak.

Nagyúr a muszáj. Lehúzta az anyja hosszúszerű bugyigóját a lány, ráillesztette a lyukra az ülepét, kicsi asztalt tett eléje, arra ételt, kását, törtfuszujkát, puliszkát, mindent, amit fog nélkül meg tudott enni, s egy kancsó vizet.

Szekérre ült a család, mert messze volt a rozsvetés. Trappolva hajtottak ki a kapun.

Ült egész nap Mancini a Luca széken. El-el bóbiskolt, de hamar megébredt. Szemlélődött. Nézte az udvart, a kertet. Szarka szállt a sasfára, dühösen csörgött. Vagy a nyavalya rontja a társa után, vagy éhes – gondolta Mancini. A szajkó pár már kirepítette a fiókáit, szétszéledt a család, most egyenként keresik az ételmet. Hernyót, bogarat, gyümölcsöt, de belemásznak a csirkék kevertjébe is. Beles állat. Fehér pillangó lebbent, a káposzta nagy ellensége. Hangyák másztak fel a szék lábán. Egy pók az ajtó sarkában kezdte fogni a hálóját. Darazsak döngtek a lehullott aratási vackorok fölött. Tyúkrok kapirgáltak, káráltak. A kutya éjjel-nappal a láncon. Ennek sem könnyebb a sorsa, mint az enyém, mormogta. Nagyokat ásított Bodri, lihegett, mert dög meleg volt. Nyelve kilógott, kapkodott a legyek után. Csattogtak a fogai.

A fecskéket szerette nagyon. Azok nem is az eresz alá, hanem a pajtában fészkeltek, a gerendára ragasztották a fészüket, s mint a villám, úgy csapódtak be a kicsi ablakon.

– Kész csoda, hogy nem vétik el az irányt – töprengett Mancini.

Nagyon a lelkére kötötte Kati, a lánya, hogy egyék, különben legyengül, s akkor még felültetni sem tudják.

Tört a puliszkából, kanalazta volna a törtfuszujkát, de fordult ki az étel a szájából. Nem is baj, gondolta, legalább nem megy ki alól semmi, ha nem eszik, nem kell szagolja a saját mocskát.

Szerencsére aludtetejet is tett Kati egy tálba, az jól esett, hűtötte a gyomrát. Jó lány, meg akarja hálálni, hogy ő egyedül nevelte fel, az apja odaveszett a háborúba.

Dolgos szegénységben éltek, de ő soha nem panaszkodott. A nyomorúságot el tudta felejteni, mert a lánya esküvője kárpótolta mindenért. Azt mondták, nem volt még egy olyan szép menyasszony az egész vidéken, mint Kati. Igaz, Károly, a veje sem dibdáb legény, most őt tartják a legerősebb férfinak a faluban. Múltkorjában kötelekkel fogta be, s kényszerítette térdre a falu elszabadult bikáját.

Volt ideje egész nap. Végiggondolta az életét. Az unokák születésénél is hosszasan időzött: Áron, Jozefa, Lukács. Jobbára ő nevelte fel őket, mert Kati s Karcsi állandóan oda voltak, hajtottak nagyon, hogy tudjanak új házat építeni, mert ez, amiben most laknak, már öreg, roskadozik, behajolt a tetőzete.

– Olyan, mint én – gondolta.

Ült békésen Mancini a Luca széken. Téltek az órák, a napok. Beletörődött, hogy Isten ezt a sorsot mérte ki neki, bizonyára így teszi próbára a hitét.

A harmadik vagy a negyedik nap jelentek meg az alszgeből a Kalányos süvölvények. Lopni tanították őket a szülők, mert még kiskorúak, nem bünteti a törvény. Rossz híre volt ennek a családnak, sok helyre betörtek, feketéztek, a férfiak a kocsmában, a gyermekek a pöröngén verekedtek. Aki csak tehetette, kitért az útjukból.

Manci is szívesen bement volna, s bezárta volna maga után az ajtót, de mozdulni sem tudott a Luca székről. Ez lett az ő börtöne.

A három Kalányos bekiabált az alacsony léckapu fölött:

– Megtojtal már, vén banya? Hallottuk, likas székre ültettek.

Bejöttek az udvarra, mert nem volt zár a kapun. Hiába ugatta őket a kutya, rövid láncra volt kötve, nem tudott rájuk ugrani.

A házba nem mehettek be, annak az ajtaját szerencsére bezárta Kati, ezért a csűrben, az odorban, a pajtában kajtattak, s mindent összeszedtek, ami mozdítható volt. Négy vagy öt szép nyulat húztak ki a jászol alól, s nyomták bele a zsákba. A tyúkok szétrepültek, de a kisebb csirkékből össze tudtak fogdosni néhányat. A kotlót sem kímélték, felragadták a meleg tojásokról, az megszokta az ember közelségét, nem menekült el. Legjobban a nagy pulykakakas miatt fájt Manci szíve, az alig fért bele a zsákba, akkora volt.

Miután végigrabolták az életszert, megálltak a Luca szék előtt, röhögtek, egymás szavába vágtak:

– Jó büdös vagy, banya! – Boszorkányoknak való egy ilyen szék. – Azt hallottuk, a pópát is ilyenre ültetik, s bekukucsálnak alája, nincs-e valaga, mint a fehérnépeknek. – Igaz, banya, hogy buba korodban ott felejtettek az erdőn? – Lógtál a fán a tarisznyában. – Akkor kucorodott meg a lábad? – Na, csórikálj nekünk egy kicsit a bilibe!

A disznó beszédet még elviselte Manci, de azt már nem, hogy a legkisebb Kalányos, egy fekete, ravasz képű gyermek, földre vetette magát, s oldalról bekukucsált a Luca szék alá.

– Lássam a lobosodat, banya – mondta habos röhögéssel.

Akkor állhatott meg Manci szívverése.

Még hahotáztak egy ideig, aztán kimentek a kapun. Nem tűnt fel senkinek a rablás, megszokták az emberek, hogy Kalányosék zsákkal a hátukon kóborolnak. Különben is minden szomszéd kint volt az aratóban.

A nap már leszentült, amikor hazaérkezett a család. Kati szaladt az anyjához. Láta, oldalra billent a feje. Két tenyere közé fogta az arcát. Hideg volt. Mozdította a karját. Mintha fából lett volna.

– Meghalt az édesanyám! – sikoltotta.

A Luca szék köré gyűlt a család. Az unokák is megérintették a kedves nagyanyó kezét, arcát. Ekkor találkoztak először a halállal.

A bikaerős vej, Károly ölelte föl, s vitte be a házba.

A tisztaszobában ravatalozták fel.

A halottvirrasztásra összegyűlt az egész falu.

AZ UTOLSÓ PÁRTGYŰLÉS

Hónapokig dúlt a családi háború. Nem akartak beleegyezni a szülei, hogy kitelepedjen Magyarországra. Ottani szóhasználat szerint magyarba.

– Maradj nyugton, Gábor! – Mondta az apja. – Megvan mindened, jó, meleg blokkban laktok, központi fűtés, miegymás, te is, feleséged is állásban, a gyermekek iskolában, s üldözni téged a kutya sem üldöz. Ha kimentek, s leszakad rólatok a gatyá, a fersing, nézhetik a népek a csóré seggeteket. Ha nem hallgatsz a szép szóra, ha a nagyokos fejeddel mégis nekivágsz az útnak, vegyetek Joáchitól, a boltostól legalább egy kiló tetűport, mert nektek ott még az sem lesz.

Az anyja sírt, a rokonok zúgtak, morgolódtak, hümmögtek, de amit Gábor egyszer a fejébe vett, azt onnan ki nem verte senki. Makacs volt, konok, még a fejét is úgy hordozta, mint egy bika, merev nyakát megfeszítette, döngött a föld, ahová lépett.

Másfél évig, talán két évig is eltartott, amíg sikerült megszerezni a kitelepedést. Ide kérvény, oda kérvény, kihallgatás itt, kihallgatás ott, fél bárány az irodafőnöknek, egész bárány a megyei milícia parancsnokának.

Akkor ment rá minden megspórolt pénzük, amikor a főváros, Bukarest nagykutyaít is le kellett fizetni. Így nevezték őket mindenfelé: nagykutyaák.

Csak a két munkaszerződés felbontása kitett egy idegháborút. Azt úgy rendezte a hivatal, hogy az utolsó félévben állástalanok legyenek, betevő falatra se legyen pénzük. Kegyelemkenyéren éltek, a barátok, a rokonok meghívták őket ebédre, vacsorára, amikor jöttek el, tarisznyába, szatyorba is nyomtak ezt-azt, az apja megenyhült, már a két unoka miatt sem engedhette, hogy éhezzenek.

De végül kezükben volt a dosszié. A doszár.

Összeállították cókmojkajokról a leltárt, amit vihettek magukkal, még a múzeumtól is engedélyt kellett váltani, hogy nincs-e köztük értékes műtárgy. A szakértő kiszállását természetesen ők fizették, igaz, a képzőművész csúsztatópénzt, mármint baksist nem fogadott el.

Leült Gábor a feleségével egy este, s összeadták a kiadásokat, éppen csak ütötte azt az összeget, amit innen-onnan, barátoktól, munkatársaktól, jobb jövő reményében, összekunyeráltak.

– Csak okmánybélyegre fizettünk egy millió lejt – sóhajtott Sári, a felesége, a madárhúsú, filigrán szépasszony.

Akkor ott olyan milliomos világ volt.

Béreltek egy teherautót, előre kellett fizetni a fuvardíjat, s indultak volna, amikor a gyártelep igazgatója hívatta.

– Nem mehet sehova, Becze elvtárs, illetve most már Becze úr, amíg össze nem hívják az alapszervezet tagjait, és magát ki nem zárják az RKP-ból. Menjen, beszéljen Rác elvtárral, a titkárral, neki kell majd leadni a tagsági könyvet, ha már kirúgták. Remélem, tudja, törvény védi ezt az igen értékes dokumentumot. Csak nem engedjük azzal együtt külföldre, hogy ott illetéktelenek kezébe kerüljön?!

A kálvária utolsó kaptatójára nem számított Gábor. Türelemmel amúgy sem tarisznyálta fel a Teremtő, éppen csak nem borította rá az irodaasztalt a gyárigazgatóra.

Elment Rácz Tónihoz. Nem volt az hitvány ember, még kereszteltek is egymásnak. Ha valakit akkortájt behúztak a pártba, nem jelentette azt, hogy kommunista. Esze ágában sem állt soha Rácz Antalnak, hogy ő titkár legyen, de azt nyakába varrta az üzem vezetősége.

– Rendben van, Gábor, kirúgunk mi rendesen a pártból, ha az az ukáz. Úgy kirúgunk, hogy ott állsz meg a Lánchíd alatt. Foghatod az aranyhalat. De előbb össze kell hívni az alapszervezetet, s te jól tudod, mit jelent a három váltás. Ha valaki éppen éjszakás volt, nappal alszik, ha délutános, akkor nem jöhet pártgyűlésre három vagy négy órákor. Az Úr Jézus Krisztus a tizenkét tanítványával se tudná összeterelni a teljes létszámot. Márpedig a kizáráshoz az kell. Száz százalék. A deszkagyárat mégsem állíthatjuk le miattad.

Járta Becze Gábor a landarist. Majdnem mindenki barátja vagy ismerőse volt a gyárban, vágta együtt disznót karácsony előtt eleget, bárányt is nyúztak húsvétra, megosztották, ha kellett, az utolsó falatjukat, de kizárni valakit a Román Kommunista Pártból...?

Az nehezebb, mint a böllérkedés vagy a báránynyúzás.

Nem azért, mintha félték volna. Nem félték ők Belzebubtól sem, aki olyan csúfosan pórul járt Csíkban.

Ők parancsra álltak be a pártba, s most parancsra kell kirúgni Becze komájukat. Ismerik ők a csíziót.

De mit csináljanak, ha éppen fát kell lehozni a havasból, ha éppen a sógornak kell keverni a maltert, mert építkeznek? S aztán itt van ez a három váltás. Bukarest nem szokott mókázni, amikor a termelésről van szó. Indítani kell a tehervagonokat Nyugatra deszkával, épületanyaggal. Eladnák ezek az ortodox Atyaúristen palástját is.

Szégelyelte magát Gábor, de azt csinálta, amit a hivatalokban az elvtársakkal.

Pálinkát vitt, mégpedig a legjobb fajtából hol ennek, hol annak, a gatterosnak, az éjjeliőrnek, a gépészeknek.

Könyörgött, jöjjenek el, jöjjenek akkor is, ha éjszakai műszak után aludni kellene, vagy éppen délelőtti műszakuk véget ért. Jöjjenek el az ebédszünet rovására, a féldeciről is mondjanak le a bodegában.

Értsék meg, neki élet-halál kérdése ez a kirúgás, akármit fizet, csak éppen tartsák meg a gyűlést.

Nem a liter pálinkák győzték meg a komákat. Megsajnálták Gábort, szegény, mégse mehet román kommunistaként a Lánchíd alá aranyhalat fogni. Mit szólnának hozzá a magyarok?

Csereberével, helyettesítéssel, alvásmegszakítással, de összejöttek.

Rácz elvtárs ünnepélyes hangon nyitotta meg az ülést, megnevezte az egyetlen napirendi pontot, Becze Gábor kizárását, és jelezte, hűtlenség miatt megrovásban kell részesíteni, ez benne van az alapszabályzatban.

Negyedórát sem tartott a gyűlés, inkább a jegyzőkönyvvel szöszmötöltek, annak rendbe kell lenni, különben megüti valaki a bokáját.

Lehettek úgy 18-an az alapszervezetben. Gábor meghívott mindenkit a gyárral szembeni bodegába.

Estefelé keresztben lépegetve ment haza. Éppen csak nem roppant össze Sári, a vékonyka, kicsi asszony, amikor megölelte:

– Győztünk, feleség! Végre kirúgtak a pártból.

